

't Duumpje

Verslag Algemene Ledenvergadering

Innovatief Boeren

Bioblitz Waterdunen 2024

Verslag nationale schelpenteldag

Zeehondenjacht rond Biervliet

Kabouterbosje

Eetnatuurwandelingen

Markante meldingen: de bruinvis

mariannes coaching Bel me: +31 (0)6 229 063 13
www.mariannescosting.net

Regulier- en Steineronderwijs | BSM de Jong | Osteopathie-embryonaal
Kinder- Jongeren- en volwassencoach | NOBCO gecertificeerd.

"DE KRACHT VAN HET AMBACHT"

KOM EENS LANGS IN SCHOONDIJKE
VOLG ONS OP FACEBOOK OF INSTAGRAM

Zuidzandsestraat 27
4501 AL Oostburg
0117 - 452815
www.verweijooostburg.nl
info@verweijooostburg.nl

- nieuwbouw
- verbouw
- onderhoud

BIOSFEERGROEDE

NIEUW: Biosfeer productie- en ontwikkelcentrum voor kruidenproducten.

Via een POP3 Leadersubsidie hebben we nu de mogelijkheid om voor Zeeuwse ondernemers biologische producten te ontwikkelen op plantbasis:

- Dranken
- Voedingssupplementen
- Cosmetica
- Veevoeder additieven
- Smaakstoffen

"Europees landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland"

Scherpbierseweg 1, 4503 GR Groede
T: 0117 376 337 M: 06 4475 8401
www.biosfeergroede.com
Email: info@biosfeer-groede.nl

FSSC 22000

Bonnewel

- Tapijt
- Vinyl
- PVC-laminaat
- Gordijnen - vitrage
- Vouwgordijnen
- Huishoudelijke artikelen
- Tuinmeubelen
- Binnen zonwering

Mercuriusstraat 33-35 Breskens Tel.: 0117-381605
www.bonnewelhuishoud-wonen.nl

Landgoed in de Morelleput

Wat is er te doen?
Theetuin
Koffie, thee & taart
Soep & lunch
Ontbijt & High Tea
Bed & Breakfast
Spelletjesshuur (verhuur)
- voor huiselijk familiefeest
- bijeenkomst
- Bbq - feest met gebruik van tuin

Sint Bavodijk 56a, 4504 AB Nieuwvliet
Tel. 06-18740588
info@indemorelleput.nl
www.indemorelleput.nl

Inhoud

Redactioneel
Jo Timmers

Verslag algemene leden vergadering
Redactie

Innovatief Boeren

Bioblitz Waterdunen 2024
Awie de Zwart

Verslag nationale schelpenteldag
Rick Dubbeldam

Zeehondenjacht rond Biervliet
Arco Willeboordse

Kabouterbosje
Michel van Adrichem

Eetnatuurwandelingen
Soan Lan le

Markante meldingen: de bruinvis
Eric Martejn

Adressen

Rectificatie Duumpje 51/1, voorjaar 2025:

In het artikel van Marion de Jonge over de Aziatische hoornaar ontbraken de bronnen en de naam van de fotograaf.

Bronnen: Dronewatch.nl, Meldpunt Aziatische hoornaar (prov. Zeeland), Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Stichting EIS, Robor.nl, Facebookgroep 'Melding Aziatische hoornaar Zeeuws-Vlaanderen'.
Foto's: Marion de Jonge.

In het artikel van Eric Waals over zwerfafval ontbrak een deel van de laatste zin: "Onze West-Zeeuws-Vlaamse stranden worden continu vervuild met alle gevolgen van dien. Daar ligt een mooie kans voor 't Duumpje om zich te laten horen of samenwerking te zoeken."

Foto voorpagina: Awie de Zwart met (waarschijnlijk) Getande Weegbree
(Foto genomen door Paul Puister)

Redactioneel

Duizendzesenvijftig keer koekoek

Geluid zo natuurgetrouw mogelijk nabootsen met een woord. Fanatieke pubquizzers, taalfanaten of lezers met een geheugen dat moeiteloos teruggaat naar de middelbare school, weten het wel: een 'onomatopie'. Bekende voorbeelden uit de vogelwereld zijn tjiptjaf, kievit, grutto en koekoek. Vooral die laatste spreekt tot ieders verbeelding, niet alleen vanwege zijn onmiskenbare geluid of omdat hij zich minder vaak laat zien, maar ook door zijn parasitaire gedrag.

De krant lezende (Volkskrant op 29 april 2025), trok een dagboekfragment uit 1922 dan ook al snel mijn aandacht. Het was van de hand van een Engelse schrijver, paardenfokker en avonturier Wilfred Blunt. Op 29 april 1910 was hij om kwart voor vier wakker geworden en hoorde een koekoek roepen. Hij noteerde tijd en het aantal roepen en kwam uiteindelijk, zonder een langere onderbreking, op maar liefst 1056 keer 'koekoek' uit. Het kwam neer op 38-40 keer/minuut.

Extreem of toch niet? Vorig jaar sprak ik iemand, die zei een slapeloze nacht achter de rug te hebben, omdat de koekoek hem wakker had gehouden. Ik wilde er meer over weten. Meer dan honderd jaar geleden schreef dr. Jac. P. Thijsse in *Het Vogeljaar* over de koekoek: 'Als een booze demon beweegt zich tusschen de vroolijke wereld der zangers van bosch en veld de koekoek, voor de meeste menschen niet meer dan een stem, voor allen een geheimenis.' In de verdere beschrijving geeft Thijsse aan dat ze soms om 2 uur 's nachts al beginnen met roepen en daar lang mee door kunnen gaan. Eind mei, begin juni zijn ze op elk uur van dag of nacht te horen.

Voor mij persoonlijk is de koekoek een soort obsessie geworden: vanaf 2000 noteer ik elk voorjaar de datum, waarop de koekoek zich weer voor het eerst laat horen. In totaal 26 waarnemingen, met een vroegste waarneming op 9 april (in 2002 en 2020) en de laatste op 28 april (2017). Het gemiddelde over de hele periode komt uit op 18 april. Zijn er waardvogels voor de koekoek, die door klimaatinvloeden op de beschikbaarheid van hun voedsel hun broedperiode hebben aangepast en heeft de koekoek zijn agenda daar op afgestemd? Er is weliswaar een twijfelachtige trend te zien naar een vroegere datum, maar daar mag niets uit worden geconcludeerd. Het is meer een aardigheidje, geen wetenschappelijk experiment.

Maar ja, die koekoek heeft me, na lezing van het dagboekfragment, wel weer te pakken. Gisteren lag ik in alle vroegte het aantal aaneengesloten roepen te tellen en kwam in de buurt van honderd uit. Nog een lange weg te gaan naar 1056 (of is het gedrag van de koekoek in die 115 jaar veranderd?)
Jo Timmers

Algemene Ledenvergadering

Vrijdagavond 28 maart vond in Nieuwvliet de ALV plaats. Bestuursvoorzitter Jo Timmers doet voor u verslag van de bijeenkomst.

Wondklaver

Aanwezig: vijf bestuursleden. Afwezig Sjaak Herman en Soan Lan le

Aanwezige leden: vijftien, inclusief 'huisgenoten'

Verder aanwezig: Gast spreker Harm van Hoeve

1) Opening

De voorzitter opent de vergadering, neemt de agenda door en gaat in zijn opening in op de volgende actuele zaken:

- Vanmiddag was de afscheidsreceptie van Fred Schenk, die mede namens de leden werd bedankt voor de prettige samenwerking en een "pluumpje" van 't Duumpje kreeg overhandigd. Vanaf nu treffen we in de werkschuur van het Zeeuwse Landschap Fred's vervanger Dimitri Barbe (districtshoofd Zuid) aan.
- Het Zeeuwse Landschap lanceerde in het najaar 2024 'Het Zeeuws Natuurfonds'; dat vond het bestuur een zeer geschikte bestemming voor de financiële middelen, die in beheer waren bij de aan 't Duumpje gelieerde Stichting Beheer

Natuurcompensatie-gelden D'Achterste Dune. Diezelfde afweging maakte het bestuur van Stichting Boomkikkerfonds al eerder en dat kreeg wat publicitaire aandacht. Beide stichtingen worden ontbonden. Bij beide vereffeningen werden ook middelen naar de kas van onze vereniging overgeheveld.

- De jaarlijkse tabel met statistische gegevens voor onze streek van de website waarneming.nl wordt kort toegelicht. De trend naar boven voor aantallen waarnemers en waarnemingen zet zich voort; het aantal soorten lijkt zich te stabiliseren.
- Als afsluiting van de opening wordt gast spreker Harm van Hoeve geïntroduceerd. Het raakvlak tussen natuurbelangen en agrarische belangen krijgt voortdurend aandacht in de media. Er worden successen en fiasco's gemeld; het schuurt en knelt daar wel eens. Harm werkt door natuurinclusief te boeren precies op dat raakvlak en probeert beide belangen te dienen. Na de pauze legt hij uit wat daar allemaal bij komt kijken.

2) Jaarverslag ALV 2024

Het verslag werd gepubliceerd in het ledenblad dat uitkwam in de zomer van 2024. De belangrijkste zaken die aan de orde kwamen worden nog even door de voorzitter benoemd. Vervolgens wordt het verslag unaniem goedgekeurd.

3) Jaarverslag van de vereniging + Verslagen van de werkgroepen

De werkgroepverslagen werden, samen met uitnodiging en agenda voor deze ALV, opgenomen in het laatste nummer van 't Duumpje. Aan de hand van een aantal overheadslides werd kort ingegaan op de belangrijkste zaken die per werkgroep speelden in 2024 en de vergadering kreeg gelegenheid om daarop te reageren. De volgende zaken worden genoteerd:

- Een preview van een concept versie voor de nieuwe website werd vertoond en toegelicht door webmaster Emmy de Koeijer. Suggestie: maak doorklik naar ZMf en andere. mogelijk.
- De vraagtekens die vorig jaar rondom de voortzetting van de jeugdwerkgroep werden geplaatst zijn verdwenen nu Jolien en Marielle het hebben overgenomen van Irene, Sabine, Reggy en Dilia. Met dank voor hun jarenlange inzet en veel succes voor de nieuwe begeleiders.
- De knotwerkzaamheden brachten €425,- in de verenigingskas.
- Voor in de agenda: "De Nacht van de Nachtvinders" op 23 augustus 2025.

- Voor de waarnemingen van vogels, vlinders en planten werden de statistische gegevens van waarneming.nl voor onze regio gedeeld en kort besproken.
- Recente zaken van de planologie werkgroep werden benoemd: Paulinapolder als mogelijke locatie voor een 380kV station; nieuw gemeentelijk beleid met betrekking tot kleinschalig kamperen.

4) Financiële zaken

Verantwoording 2024

Aan de hand van het getoonde overzicht worden de inkomsten en uitgaven en de balans van 2024 toegelicht door penningmeester Patricia.

- De versie van de balans die eerder via de website werd gedeeld was niet helemaal correct en werd aangepast. Er was voor 2024 een aanzienlijk nadelig saldo begroot; dat er nu sprake is van een aanzienlijk positief saldo komt met name door de niet voorziene opbrengst van de RABO-actie en de inkomsten uit de vereffening van het Boomkikkerfonds. Ook komen de kosten voor de nieuwe website voor rekening van het boekjaar 2025.
- De boekhouding werd ter inzage gegeven aan de kascommissie, die bestond uit Hans Enkelaar en Ruud van Leeuwen. Zij zijn in de vergadering aanwezig en geven aan dat er geen onregelmatigheden werden aangetroffen.

Hierna verklaart de vergadering zich unaniem akkoord met de jaarrekening 2024 en verleent kwijting aan het bestuur voor het door hen gevoerde beleid over 2024.

Vervolgens wordt de begroting 2025 aan de orde gesteld. Ook dit jaar zal er sprake zijn van een positief saldo. Aan de inkomstenkant is een aanzienlijk bedrag afkomstig uit de vereffening van de Stichting Beheer Natuurcompensatiegelden D'Achterste Dune. Ook wordt gerekend op deelname aan en goede opbrengst uit de RABO-actie. Budget voor de werkgroepen is overeenkomstig het gevraagde budget; infraroodkijker voor de vogelwerkgroep werd nog niet opgenomen; bestuur zal zich beraden als verzoek; begroting wordt overlegd.

De voorgestelde begroting 2025 wordt door de vergadering goedgekeurd. Aan de orde komen nog de volgende opmerkingen:

- (1) in het verleden waren er (contante) inkomsten voor excursies die door leden van 't Duumpje in de Zwarte Polder werden gehouden; nu werkt dat zo niet meer omdat deelnemers zich vooraf moeten aanmelden/betalen bij HZL (Lucien B).
- (2) er zijn mogelijk leden die het blad bij voorkeur digitaal willen ontvangen; dit

kan een besparing op de druk- en distributiekosten opleveren (Emmy dK).

5) Nieuwe kascommissie leden

Hans Enkelaar en Ruud van Leeuwen hebben de kas beiden voor de tweede maal gecontroleerd en worden van harte bedankt. Etienne de Meijer stelt zich beschikbaar om volgend jaar samen met reservelid Sjaak Herman de kascontrole uit te voeren. Een nieuw reservelid kon niet worden aangesteld.

6) Bestuursverkiezing

2025 is een oneven jaar, waarin voorzitter en secretaris statutair aftredend zijn. Voorzitter Jo geeft aan dat hij zich, zoals vorig jaar op de ALV reeds werd aangekondigd, niet voor een herverkiezing als voorzitter beschikbaar stelt. Het bestuur heeft geen kandidaten ter benoeming aan de vergadering voorgelegd; ook werden er geen kandidaten door de leden voorgedragen. Dat betekent dat de voorzittersfunctie vanaf nu vacant is. Bestuurslid Walter spreekt een compliment uit voor Jo's jarenlange invulling van het voorzitterschap.

- Jo geeft aan zich nog wel voor een periode van 1 jaar beschikbaar te willen stellen voor de secretarisfunctie. De vergadering gaat unaniem akkoord met de benoeming als secretaris.
- Jo doet een oproep aan de vergadering uit te kijken naar belangstellenden voor een bestuursrol; iedereen kan gewoon aansluiten bij de bestuursvergadering voor een snuffelstage.

7) Rondvraag

Wilg

Bij de rondvraag komen de volgende zaken aan de orde:

- Gemeentelijk archief (waaronder Enkelaar-archief) verhuist van Oostburg naar

Middelburg. Bespreekpunt vogelwerkgroep.

- Verenigingslokaal: opruimen archief en schoonmaak wordt op de agenda gezet. (Els/Eric) Zaken van het boomkikkerfonds (Patricia/Sjaak)
- Toegangslot is inmiddels gerepareerd en de bekende procedure is weer van toepassing.

8) Sluiting

Hierna sluit de voorzitter de vergadering. Na een korte pauze gaat gast spreker Harm van Hoeve verder over natuurinclusieve landbouw op zijn bedrijf.

(Foto's genomen door Awie de Zwart en Paul Puister)

Innovatief boeren

Een gepassioneerd verslag van Harm van Hoeven, 'natuur inclusief' boer te Zaamslag over zijn inzet, uitdagingen, ervaringen in relatie met natuurbeheer op zijn gangbare akkerbouwbedrijf. Harm is lid van onze zustervereniging De Steltkluit. In het programma Natuurlijk! van Omroep Zeeland op 17 september 2024 werd uitgebreid aandacht besteed aan het natuurbeheer op zijn bedrijf.

Een citaat van de website van omroep Zeeland:

"Er zijn heel veel boeren, ook in Zeeland, die zich inzetten voor de natuur. Harm van Hoeve uit Zaamslag is zo'n wat je noemt 'natuur-inclusieve' boer. Hij wordt ondersteund met advies en krijgt beheervergoeding van de overheid om ruimte te maken voor natuur op zijn land."

Op de Algemene ledenvergadering van 29 maart maken wij kennis met deze boer. Aan de hand van een reeks slides en een niet af-latend enthousiasme vertelt Harm ons wat inclusief boeren inhoudt. En vooral ook, waarom hij er blij van wordt.

Want wat houdt natuurinclusief precies in?

Harm: "Ik ben een gewone gangbare boer, geen biologische, maar wel iemand die rekening houdt met de omgeving en probeert gebruik te maken van natuur. Akkerranden zijn het beste voorbeeld. Rond mijn percelen zorg ik voor kruidenrijke stroken, waar insecten en vogels terecht kunnen. Dat levert mooie kleuren tijdens de bloei op, maar ook een prachtig en essentieel insectenleven. Bepaalde insecten heb ik nodig om luizen in mijn gewassen te bestrijden. Denk hierbij aan sluipwespen gaasvliegen en lieveheersbeestjes."

Onderdeel van de boerderij van circa 55 hectare is een stuk natuurterrein, het betreft een kreek, dynamisch moeras en vochtig hooiland. In de akkerbouw komt heel veel kijken. Je hebt namelijk te maken met bo-

dembeheer, waterbeheer, akkervogels en klimaat: allemaal elementen die je niet volledig in de hand hebt.

Hij krijgt subsidie voor het beheer van de akkerranden. "De vergoeding is vooral een compensatie van gedeelde inkomsten en een stukje arbeidsvergoeding," legt Harm uit. "Want een boer moet uiteraard ook kunnen boeren. Ik zeg wel eens: 'Ik kan niet groen doen, als ik rood sta'"

Natuur inclusief is niet enkel akkerranden inzaaien, Zo past hij bijvoorbeeld sinds elf

jaar niet-kerende grondbewerking toe, in de praktijk betekent dit dat er niet meer

geploegd wordt. Het duurde wel een jaar of vier voor de bodem zich hierop aanpaste en een soort spons werd, krioelend van bodemleven, dat is de basis. Het bewerken van de grond gaat iets dieper dan enkel schoffelen. Het kost tijd en energie, maar de draagkracht en vochtthuishouding passen meer bij het veranderende klimaat.

het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) heeft een landelijke koepelorganisatie, Boeren Natuur. Hierin zijn de circa. 40 agrarische collectieven verenigd. In Zeeland is er één collectief, Poldernatuur Zeeland. Het collectief wordt gevormd door de negen lokale agrarische natuurverenigingen (ANV).

De ANV's zijn de spil tussen de individuele agrariërs die het ANLb uitvoeren op hun grond. Samen zorgen ze voor een landschap waar je meer insecten hoort zoemen, bloemen ziet bloeien en ruimte is voor vogels en dieren.

Harm wordt af en toe ook bijgestaan door ecoloog, Alex Wieland (ook Duimpje -lid van het eerste uur). Naast boer is hij ook nog boswachter bij Staatsbosbeheer en actief lid van de Steltkluit (onze zuster natuurbeschermingsvereniging in Oost Zeeuws Vlaanderen).

De keuze voor boswachter komt voort uit de gedachte dat boeren en natuurorganisaties in de media vaak weggezet worden als twee verschillende werelden met grote verschillen. Harm is ervan overtuigd dat veel van die verschillen komen omdat de boer de taal van de natuurbeschermer niet altijd begrijpt en dat de natuurbeschermer de taal van de boer vaak niet begrijpt.

Als je de taal van beiden een beetje spreekt blijken de verschillen in de praktijk vaak al een stuk kleiner. Vooral die verbinding maken tussen de twee partijen gaat Harm heel goed af.

Op en rond het erf

Harm: "Ik ben me sinds een aantal jaren ook meer gaan verdiepen in het natuurbeheer op mijn erf." En daar deelt hij graag zijn kennis en enthousiasme. De schoolkinderen uit Zaamslag komen jaarlijks op bezoek voor een buitenles over biodiversiteit op het erf. De poel wordt minutieus gemonitord door de kinderen met schepnetjes, amfibievangkooien en zoekkaarten. Een kamsalamander zien is wel de kers op de taart en tevens een bewijs van een goede biotoop op het erf. .

Al vele jaren wordt de populatie kamsalamanders rondom Zaamslag op de voet gevolgd. Het ging niet goed: de aantallen namen af omdat er steeds minder poelen overbleven of ongeschikt waren door vis en een te grote onderlinge afstand. Al tientallen jaren probeert SLZ samen met eigenaren nieuwe poelen en leefbiotopen aan te leggen en te onderhouden. Eigenlijk op dezelfde manier waarop bij ons poelen gegraven worden om de boomkikkerstand weer te herstellen.

Er wordt ook wel bloemenplukzaad ingezaaid langs de akkerranden en bezoekers komen bloemen plukken wat weer leuke gesprekken oplevert. Waarbij Harm altijd probeert te laten zien wat er wel allemaal goed gaat in de landbouw.

Op het erf komen ook de steenuil, groene specht en de kerkuil voor, allemaal goede indicatorsoorten. De bruine kiekendief in het aangrenzende natuurgebied dat Harm beheert brengt ook vaak een succesvol nest groot.

Hedwigepolder

En er is meer. Intussen staat de Hedwigepolder onder water. Dit veelbesproken project voor natuurontwikkeling deed overheden, haven en natuurorganisaties kijken naar kansen om samen te werken in de aangrenzende regio en zo is het Grenspark Groot Saeftinghe (GGS) opgericht. Bewoners, overheden, natuurorganisaties, landbouwers en de Antwerpse haven, allemaal maken ze deel uit van het project.

In een project dat natuurinclusieve landbouw stimuleert, coördineert Harm samen met een ander bestuurslid namens de agrarische natuurvereniging verschillende maatregelen. Dit is een belangrijk onderdeel binnen het Grenspark, waar landbouw, natuur en haven samenkomen. Op deze manier wordt gestreefd natuur inclusieve landbouw verder te ontwikkelen. Ze zijn begonnen met drie enthousiaste boeren en doen hun best om steeds meer boeren enthousiast te krijgen voor het project. Inmiddels doen er bijna 30 boeren mee. Er worden onder andere maatregelen aangelegd in graanpercelen. Hierbij wordt graan minder dicht gezaaid, wat verschil-

lende ecologische voordelen biedt. Vogels krijgen meer kans om te foerageren in de open ruimtes tussen het gewas. Ze vinden er eerder broedplaatsen. Dit verdund inzaaien is vooral gunstig voor de veldleeuwrik en de gele kwikstaart. Stichting EIS, het onderzoeksteam van Naturalis uit Leiden, heeft aangetoond dat een open gewas meer insectenactiviteiten stimuleert. Er werden significante verschillen geconstateerd tussen de gangbare percelen en de natuurinclusieve percelen.

Rondvraag

Etienne vraagt zich af of er ook belangstelling is van melkveebedrijven rond Hulst voor het inclusief boeren.

Er wordt geprobeerd om melkveebedrijven te betrekken maar de focus heeft vooral op de akkerbouw gelegen. Een maatregel zou kunnen zijn dat graslanden niet gemaaid

worden voor het broedseizoen. Dus tot op heden is dit nog niet echt van de grond gekomen Een oplossing zou zijn om gefaseerd te maaien, en delen laten staan zodat de kruiden ook echt tot bloei komen.

Emmy vraagt of de kosten en baten na elf jaar gelijk zijn gebleven.

Er zijn zeker voordelen te noemen: Door niet te ploegen is de ondergrond gelijk. Door de capillaire werking is intensief water sproeien op deze grond vaak niet nodig en de bieten komen dit jaar eerder op. En voordelen zitten niet altijd in het verdienmodel: Zo is het organisch stofgehalte hoger, zijn er minder bestrijdingsmiddelen nodig en is de draagkracht een stuk beter. Hierdoor kan Harm met kleinere machines zijn werk doen en heeft hij minder last van bodemverdichting.

Na deze boeiende verhalen is het tijd om de droge keel te smeren met een welkom koud biertje. Hoewel er aan de tafel nog zoveel nagepraat wordt dat dat biertje intussen lauw wordt.

Meer weten

[Uitzending in het programma Natuurlijk! van Omroep Zeeland:](#)

Youtube: zoek naar "omroep zeeland natuurlijk agrarisch natuurbeheer"

(Foto's genomen door Paul Puister en Harm van Hoeven)

Bioblitz Waterdunen 2024

Een floristische terugblik

Awie de Zwart

Waterdunen

Voor de plantenwerkgroep stond het jaar 2024 in het teken van de Bioblitz in Waterdunen. Een Bioblitz is een soort uitdaging om in een afgebakend gebied, in dit geval Waterdunen, binnen een bepaalde tijd zoveel mogelijk verschillende soorten flora en fauna te vinden. Alles wat leeft binnen de grenzen van het gebied kan worden genoteerd. Als plantenwerkgroep hadden wij voornamelijk oog voor de vaatplanten. Onze opdracht was het maken van een lijst met zoveel mogelijk verschillende soorten planten. We hadden daarvoor acht excursies de tijd.

Handicap

Gedurende de eerste zes excursies was het nog een beetje inventariseren met de rem erop. Vanwege het broedseizoen gold er een terechte beperking voor het betreden van het gebied. Dat betekende inventariseren vanaf de wandelpaden. Ons zoekgebied was daardoor beperkt tot enkele meters links en rechts van het pad. Verreweg het grootste deel van het gebied bleef in deze periode daardoor buiten beeld. De vraag dringt zich op, wat we daardoor hebben gemist? Maar dat is een lastige vraag om te beantwoorden. We zijn er immers niet geweest. Pas de laatste twee excursies konden we ook buiten de gangbare paden treden en ervaren of dat heel veel extra soorten opleverde. Dat bleek wel mee te vallen.

Natte start

De allereerste excursie vindt plaats in het uiterste oosten van Waterdunen. Als ge-

volg van het kletsnatte winterhalfjaar staat een aantal wandelpaden nog onder water. Met wat kunst-en-vliegwerk weten we ons een weg te banen. Het levert meteen 102 soorten op. Een mooie start, dat zeker, maar nog geen bijzonderheden of echte zilte soorten. We vinden wel zilte wateranonkel in één van de drinkputten, maar die naam is misleidend. Deze waterplant verdraagt weliswaar licht brakke omstandigheden, maar als het te zout wordt is ze weer vertrokken. Eigenlijk is zilte, vroeger zeeaster genaamd, de enige plant van de lijst die echt tegen zout water kan. Voor meer zilte soorten moeten we nog even geduld hebben tot we van de paden af mogen richting de eb- en vloedzone.

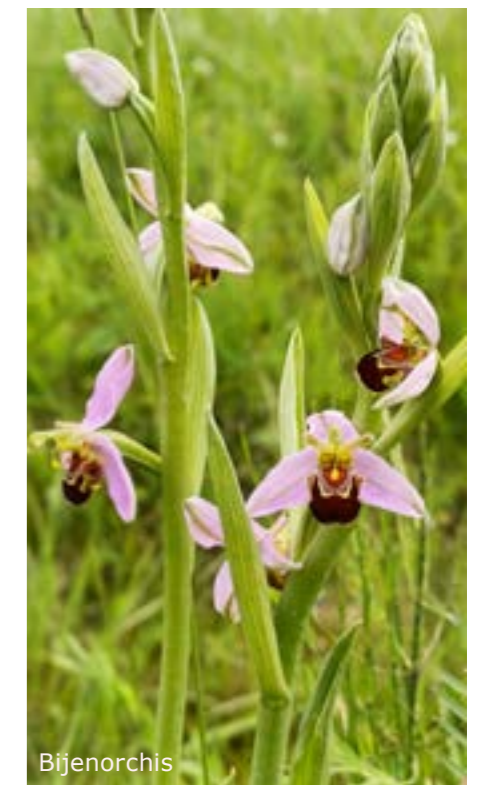
Bijzondere klavertjes

Aangestoken door het Bioblitz-enthousiasme heb ikzelf in het weekend erna een rondje gelopen over het campingdeel van het gebied. Juist nu is het interessant om hier rond te kijken. Het recent aangelegde duingebied bevindt zich nog in een pioniersstadium. Dat betekent veel open plekken in de vegetatie waar leuke soorten tijdelijk een plekje kunnen vinden voordat de grasmat zich sluit. Eén van de meest opvallende soorten die hier optimaal van heeft geprofiteerd is wondklaver. Honderden grijsbladige pollen die de aandacht trekken door de oranjegele bloemhoofdjes die massaal bloeien. Veel minder opvallend, maar zeker zo zeldzaam is de kleine rupsklaver. Met een beperkt aantal gele bloemen per cluster ontsnappen ze makkelijk aan de aandacht. Na de bevruchting

verschijnen de "rupsjes" in de vorm van opgerolde stekelige peultjes. De lichtroze bloeiende gestreepte klaver is de derde zeldzame klaver die ik aantref. Slechts een gering aantal exemplaren, maar wel aanwezig.

Zilte rotskust

Na een excursie aan het noordwestelijke deel van het gebied, met ondermeer vondsten van de zeldzame klavervreter en bijenorchis, brengen we aan het einde van het voorjaar een bezoek aan 't Killetje. Dit bezoek is eigenlijk een beetje valsspelen. Strikt genomen is het geen onderdeel van Waterdunen (maar wel binnen het zoekgebied). Door de aanwezigheid van de stenen strekdammen rondom de inlaatopening in de zeedijk is het een interessant en afwijkend biotoop, een soort rotskust, door de mens gecreëerd. Hier vinden we kenmerkende soorten als zeevenkel en zee-kool. De eerste is een schermbloemige met dik vleesachtig geveerd grijsgroen blad die sinds de jaren negentig aan een opvallende opmars bezig is. Ze groeit net als zee-kool, die herkenbaar is aan forse dikvlezige grijze koolbladeren, graag in de spleten tussen de stenen. Ze leven hier van de vrijkomende voedingsstoffen van verterend aanspoelsel uit zee.

Bijenorchis

Gerommel op de camping

Het bezoek aan het campingterrein leidt ons langs allerlei ruderale plekje (zie de uitleg aan het eind van dit artikel). Ondermeer hopen aangevoerde grond die enkele rariteiten prijs geven. Zo buigen we ons enige tijd over een afwijkende slan-

genkruid die na raadpleging van de flora weegbreeslangenkruid blijkt te zijn. Ook de vondst van slaapmutsje, koekruid en phacelia verraden een verleden van kleurrijke zaadmengsels. Wel wild, maar ook een echte ruderaal soort is absintalsem. Hier van vinden we één fors exemplaar in een verruigd hoekje. De bloemen zijn zeer opvallend en worden volledig overstemd door de zilverachtig gekleurde bladeren. Het bittere aftreksel van de knoppen van deze licht giftige plant is een belangrijk bestanddeel van de drank absint.

Leuke lathyrussen

Eind juli maken we een flinke wandeling dwars door het centrale gebied. Met een aan het begin van de avond valt het scherpe oog van één van ons op een kleine paarswit bloeiende vlinderbloemige. Het blijkt al snel te gaan om de zeldzame ruige lathyrus. Even later moeten we nog beter kijken om de zeldzame graslathyrus tussen het gras te ontdekken. Het zijn de vele hangende peultjes die ons op het juiste spoor zetten. De brede lathyrus maakt het ons juist weer heel makkelijk. Met een bont kleurenspektakel van vele tinten roze valt er niet naast te kijken.

Graslathyrus

Zeekraal

In de tweede helft van de zomer wordt de vegetatie gedomineerd door het geel van smalle rolklaver en heelblaadjes aangevuld met het roze van aardbeiklaver. Het is een voorspelbare soortcombinatie op licht zilte gronden. Ze vormen behalve een prachtig kleurenpallet ook een belangrijke voedselbron voor vlinders, bijen en hom-

Plantenwerkgroep in Waterdunen

mels. De grootste verrassing van de avond is de vondst van moeraswespenorchis. Deze ontdekking is een aanwijzing dat dit deel van Waterdunen zoet is en buiten bereik ligt van de hoogste wintervloeden. Dat geldt niet voor de iets lager gelegen plekken waar het kortlevende grasje dunstaart floreert. Deze pionier groeit op de hogere kale zilte bodem die alleen in de wintermaanden wordt overspoeld. Iets lager en binnen het bereik van de dagelijkse vloed groeit zeer massaal de roodachtige zeekraal vergezeld door de al eerder genoemde zulte.

Invasieve exoot

De laatste excursie leidt ons naar de zogenaamde Roerdompvoelen. Langs de oevers van deze zoete plas vinden we een soort die we liever niet hadden gevonden: watercrassula. Deze invasieve exoot, oorspronkelijk uit Australië, is in Nederland bezig aan een razendsnelle opmars. Via tuincentra is de soort in 25 jaar tijd in veel Nederlandse natuur terecht gekomen. Vermoedelijk spelen eenden en ganzen een cruciale rol in de verspreiding. Ze eten de plant, maar verteren deze niet volledig, waardoor vanuit de uitwerpselen steeds weer nieuwe groeiplaatsen kunnen ontstaan in andere waterrijke gebieden. Het éénjarige fraai duizendguldenkruid is een kleine sympathieke verschijning die eveneens groeit op deze oever. Maar gevreesd moet worden dat zij de komende jaren het onderspit zal delven tegenover het oprukkende verstikkende tapijt van watercrassula.

Het eindresultaat

Na de laatste van acht excursies op 15 augustus kan de balans worden opgemaakt. Hoeveel soorten hebben we gevonden? Die optelsom levert 272 verschillende plan-

tensoorten op, waaronder negentien Rode Lijstsoorten! Geen slecht resultaat dus. Zeker niet als je bedenkt dat we feitelijk maar een bescheiden deel van de totale oppervlakte hebben bezocht. Als we ook de waarnemingen van derden (andere bezoekers aan Waterdunen) meetellen komt het totaal zelfs op 318 plantensoorten! Het uiteindelijk streven om in één jaar 1500 verschillende soorten flora en fauna te vinden is met 1182 niet gehaald, maar aan ons

Smalle rolklaver

heeft dat zeker niet gelegen.

Ruderaal terrein is een biotoop dat door menselijke activiteit, bijvoorbeeld gestort puin of stenen, is verstoord en waarvan de bodem een grote hoeveelheid voedingsstoffen bevat, met name stikstofverbindingen in de vorm van nitraten en ammoniumverbindingen. Voorbeelden van ruderaal terrein zijn bouwterreinen, industrieterreinen, spoor- en wegbermen, slootkanten, braakliggende terreinen en plantsoenen.

(Foto's: Paul Puister & Awie de Zwart)

Schelpenteldag 2025

Rick Dubbeldam

We konden er niet omheen. De landelijke organisatie Stichting Anemoon en Het Zeeuwse Landschap (HZL)-project Het Groene Strand hebben ervoor gezorgd dat er aan belangstelling voor de Schelpenteldag in Zeeland geen gebrek was. Zelfs in het eerste *Duimpje* van 2025, verscheen een achtergrondartikel. Het weer deed ook nog zijn best op deze tweede dag van de lente van 2025: droog, weinig wind en een zonnetje. Dus de verwachtingen waren hoog.

Sinds vorig jaar probeer ik zo vaak als het toelaat (moet ook nog werken) met Ewald de Backere maandelijks mee te lopen voor het Strandaanspoelsel Monitoring Project (SMP) aan 't Zwin, voor de stichting Anemoon. Voor mij is dit een leuke manier om meer kennis over natuur te krijgen alsook om mijn nieuwsgierigheid te prikkelen. Tij-

dens dit SMP worden alle aangespoelde organismen of resten daarvan geregistreerd zoals doubletten van schelpen, kwallen, krabben, mosdiertjes, wieren, wormen enzovoort. Dit gebeurt landelijk zodat een databank ontstaat over het voorkomen en verschijnen van alles wat op de rand van strand en zee ligt. Zo wordt ook in beeld gebracht hoe onze Noordzee ervoor staat.

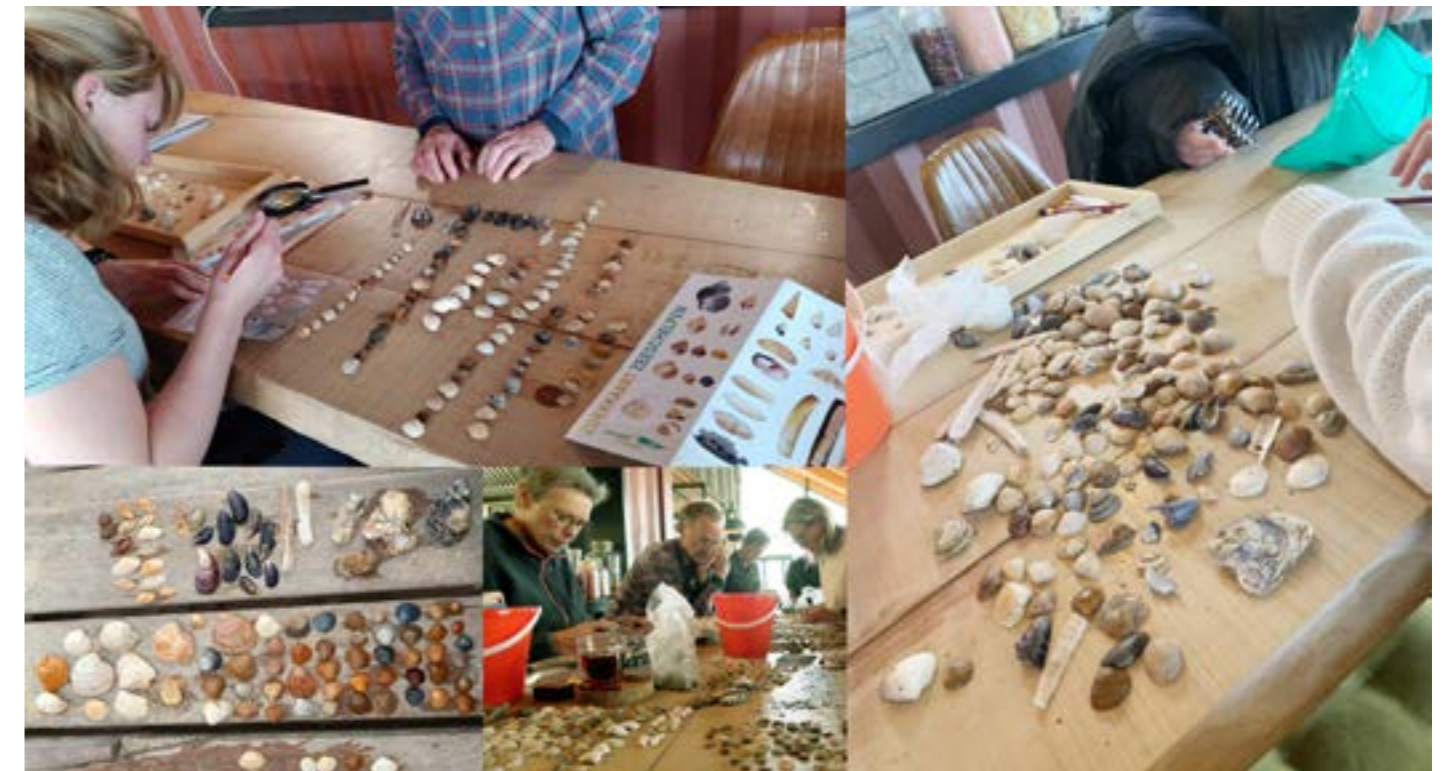
Ik had me dus eerder dit jaar aangemeld als vrijwilliger voor de Schelpenteldag, Ewald was de coördinator. Om 9.30 uur had strandpaviljoen *de Zeemeeuw* (aan 't Zwin-Cadzand) zijn deuren speciaal eerder opengedaan voor de tien vrijwilligers, die zich gingen voorbereiden. We kregen instructies en uitleg. En om 10 uur kwamen de eerste geïnteresseerden. Gedurende de dag bleef de loop er goed in. De emmertjes en zakjes met schelpen bleven maar ko-

men. Het bleek best een uitdaging voor velen om zich tot het rapen van 100 schelpen te beperken. We merkten ook dat de rapers soms meer aandacht hadden voor bijzondere vondsten, dit is ook leuk natuurlijk. Maar de bedoeling is om een totaalbeeld te krijgen. De gevonden schelpen werden eerst gesorteerd, waarna determinatie, tellen en registratie plaatsvonden. De determinatie bleek zelfs voor de vrijwilligers best wel lastig.

Resultaten 't Zwin

Zoals te verwachten werden er naast een berg zand vooral veel kokkels binnengebracht. Van klein tot groot. Hoewel op het oog minder interessant vertellen juist kokkels veel over de gezondheid van ons strand. Ze graven zich meestal niet zo diep in (tot 7 cm) en op plekken die bij hoogwater droog komen te staan; hoewel de kokkels gelukkig dan zelf nog onder het zand zitten. Daardoor vormen ze een interessant maaltje voor veel vogels (onder andere scholeksters) die bij laagwater op zoek zijn naar een voedzame maaltijd. Door hun ligging zijn kokkels wel gevoelig voor veranderingen in hun milieu bijvoorbeeld door klimaatverandering, met name opwarming.

In Vlaanderen werd extra aandacht gegeven aan kokkeldoubletten. Doubletten zijn dubbele schelpen aan elkaar vast, wat betekent dat ze erg recent zijn. Deze doubletten werden zeer weinig gevonden, want de meeste vondsten betroffen subfossiele kokkels.

Makkelijk te onderscheiden zijn de (Amerikaanse) zwaardmessen en mossels die beiden veelvuldig voorkwamen. Moeilijker werd het bij zaagjes, nonnetjes, ovale strandschelpen en halfgeknotte strandschelpen. Toch allemaal vaak voorkomend.

Daarbovenop werd landelijk gevraagd om bij zaagjes aan te geven of ze linkse of rechtse kleppen waren. Het schijnt dat in bepaalde (oude) zeegaten, stromingen deze kunnen sorteren. In 't Zwin vonden we iets meer linker kleppen.

Bijzonder waren natuurlijk de toch veel bij ons te vinden zwinkokkels. Dit is een redelijk algemeen te vinden fossiele schelp op onze West-Zeeuws-Vlaamse stranden, soms ook meer naar het zuiden of op andere Zeeuwse eilanden. Ontstaan in het Eoceen, tientallen miljoen jaren geleden, zijn ze gemakkelijk te herkennen: groot, (meest) wit en dik.

De resultaten waren weinig verrassend en vergelijkbaar met voorgaande jaren. Wel hadden we veel meer schelpen geteld en geregistreerd dan in 2024 (3200 tegen 1400). De top vijf meest geregistreerde schelpen van 't Zwin in de afgelopen drie jaar ziet er zo uit:

Soort	2025	2024	2023
kokkel	29,80%	39,00%	42,00%
halfgeknotte strandschelp	17,30%	17,70%	20,70%
nonnetje	11,30%	11,20%	8,80%
ovale strandschelp	11,10%	4,10%	13,70%
mossel	6,90%	9,10%	5,30%

Bijna 2% van de gevonden schelpen in 2025 waren zwinkokkels.

Er waren verschillende bijzondere vondsten zoals een penhoorn.

Resultaten elders

In totaal werden er in drie landen (Frankrijk ten noorden van Duinkerken (drie locaties), Vlaanderen (tien locaties) en Nederland (25 locaties, waarvan vier in Zeeland) ruim 148.000 schelpen geteld door meer dan drieduizend deelnemers. Daarvan in Nederland bijna de helft, waarmee we voor het eerst onze Vlaamse burens verslaan. Let wel, Vlaanderen organiseert de Schelpenteldag reeds voor de achtste maal, Nederland loopt er een beetje achter. Opvallend is dat in zowel Vlaanderen als elders in Nederland de halfgeknotte strandschelp op één stond, in het Zwin dus niet.

Meer weten / meer ontdekken

Wil je meer te weten komen over wat je op het strand kan vinden?

Kijk ook op de website van Stichting Anemoon, de organisatie voor strandwaarnemers; anemoon.nl

De website van de Schelpenteldag, een speciale website enkel voor de teldag zelf: schelpenteldag.nl. Of voor Vlaanderen: groteschelpenteldag.be

De website van het Groene Strand, dat ook een app heeft: hetgroenestrand.nl. Handig is de zoekkaart "Aanspoelsel en Zeeschelpen" die je kunt downloaden.

Verder is er een aantal praktische boeken die helpen bij het determineren en achter-

grond informatie geven van alles wat op het strand te vinden is:

-Strandvondsten, een praktisch veldgids door de Blaauwe. 336p. Vanaf €30,00

-Schelpen aan de Belgische Kust door Fraussen en Wera. 142p. Vanaf €22,50

-Basisgids Strandvondsten door de Bruyne en Gmelig Meyling. 144p Vanaf €28,00

Er zijn er nog meer. Let goed op dat er mooi beeldmateriaal in staat, want als je niet kunt identificeren, dan heeft een beschrijving weinig zin.

(Foto's genomen door Rick Dubbeldam en Omroep ZVL)

Nonnetje en halfgeknotte strandschelpen

Van 'Elke rijksdaalder is er één' tot 'Ach, wat snoezig'

Zeehondenjacht rond Biervliet

Arco Willeboordse

'Ach, wat snoezig', 'Schattig hè', 'Wie süß' zijn zo een paar opmerkingen die je hoort als je met rondvaartboot *De Festijn* langs de Hooge Platen vaart. Deze bijna kirrende opmerkingen gaan niet over meeuwen, strandlopers of visdiefjes, wel over zombadende zeehonden. Waar komen die opmerkingen vandaan? Misschien, omdat wij mensen in zeehonden iets herkennen? Die grote ogen, dat opstaande snoetje, het gladde koppie, de wat hulpeloze houding, de ronde vormen, het geluid? Waar doet dat aan denken?

Die al te menselijke associatie van zeehonden is dus waarschijnlijk biologisch bepaald. Ze moet er dus altijd geweest zijn, ook vroeger al. Toch werden zeehonden tot voor kort in groten getale gedood, dikwijls op een gruwelijke manier zelfs. De bezwaren werden weggerationaliseerd, geldnood leidde tot harde mores, er moest brood op de plank.

Teun van Zalm vroeg als jong jochie aan zijn vader, een zeehondenjager op Schouwen, of dat doden nou echt nodig was. 'Elke rijksdaalder is er één,' zei deze afgemeten, refererend aan de armoede die in Zeeland heerste, zelfs nog tot geruime tijd na de Tweede Wereldoorlog.

Zeehondenpremies in Biervliet

Einde zestiende eeuw werd in Zeeland een aantal visserijbeschermende maatregelen genomen. Veel mensen leefden van de visserij en vis was een belangrijke voedselbron. Zeehonden werden gezien als een bedreiging van de visstand.

Zeehonden werden eerder al bejaagd, maar dan uit een, zou je kunnen zeggen, positieve overtuiging. Zeehondenvlees werd gegeten, zorgde voor vitamines en was lekker. In de zestiende eeuw lijkt die overtuiging verschoven te zijn naar een negatieve: zeehonden waren concurrenten van beroepsvissers en dienden geëlimineerd.

De Staten van Zeeland kondigden in 1591 een premieregeling af. Voor elke gedode zeehond ontving men drie gulden – best een fors bedrag. De regeling heeft twee eeuwen bestaan. In die tijd werden zo'n 30.000 premies uitbetaald, vooral aan vissers rond de Oosterschelde (afgerond 13.000) en de Westerschelde (16.000). Opvallend is dat de Westerschelde-premies bijna uitsluitend gingen naar zeehondenjagers uit Walcheren en Zuid-Beveland. Voor wat betreft de zuidoever zijn uit die eeuwen alleen premies uit Biervliet bekend. Waarom?

64 zeehonden

Zeeuws-Vlaanderen bestond toen eigenlijk nog niet. Ons gebied behoorde tot Staats-Vlaanderen, dat rechtstreeks bestuurd werd door de regering in Den Haag. Op de premieregeling, uitgevaardigd door het Zeeuwse provinciebestuur, konden vissers in Staats-Vlaanderen dus geen beroep doen. Een landelijke, Staatse premieregeling was er niet.

Biervliet, een eiland, was een uitzondering. Dat werd bestuurd door zowel Den Haag als Middelburg. Vandaar dat Biervlietse vissers naar hun stadhuis aan de Markt kon-

den gaan. Daar stapten ze op de secretaris af, overhandigden hem de afgeslagen kop van een zeehond en kregen in ruil daarvoor drie gulden. De secretaris schreef een kwitantie en declareerde het bedrag bij de provincie. Zo kwam het bedrag in jaarverslagen terecht, verslagen die bewaard zijn gebleven en die we nog altijd kunnen lezen en onderzoeken. Uit de jaarrekeningen blijkt dat de vangst van zeehonden in Biervliet niet bijzonder groot was, 64 in twee eeuwen. Topjaar was 1791 met 10 aangegeven zeehondenkoppen.

Ongetwijfeld zullen er ook westelijker langs de West-Staats-Vlaamse Westerschelde- en Noordzeekusten zeehonden gevangen zijn. Ook daar bevonden zich immers vele plaatsen waar zij konden foerageren, rusten, hun jongen ter wereld brengen en laten opgroeien. Op een aantal kaarten van onze streek duikt af en toe de kop van zo'n zeehond boven water op als bewijs daarvan. Maar er gold blijkbaar geen premieregeling en daarom is over de zeehondenjacht alhier verder niets bekend (tot dat iemand er eens gedetailleerd onderzoek naar gaat doen althans).

Bescherming dankzij Franse en Duitse bezetters

In 1795 werd Staats-Vlaanderen, en in 1810-1811 ook de rest van Nederland, ingelijfd bij Frankrijk. Dat betekende het einde van de premieregeling. Ze werd echter weer hersteld na de Franse bezetting in 1814. Pas anderhalve eeuw later werd deze opnieuw afgeschaft, namelijk door een andere bezetter, Duitsland.

Daar, in Duitsland, was eind negentiende-begin twintigste eeuw de mening- en bewustzijnsvorming over natuurbelang en natuurbescherming een stuk verder ontwikkeld dan in Nederland. En daar hadden in de jaren twintig en dertig achtereenvolgende regeringen een samenhangend stelstel van wetten en besluiten uitgevaardigd over dierbescherming, natuurbescherming (landschap), jacht en bosbouw. Als uitvloeisel daarvan was een zeehondenpremie, pas ingesteld in 1885 voor de kustgebieden langs de Noordzee en Oostzee, in 1920 afgeschaft. In Nederland werden zeehonden toen nog volop vervolgd.

De eerste beschermende landelijke maatregelen van zeehonden werden in navolging van die in Duitsland afgekondigd tijdens de Bezetting. Volgens de nieuwe jachtwet uit 1942 werden jachttechnieken voor zeehonden aan regels gebonden.

Er kwam een jachtverbod tijdens de geboorte- en zoogperiode. Premies werden afgeschaft.

Populatie-duikvlucht

Na de oorlog werden de Duitse maatregelen weer teruggedraaid. De premieregeling bleef afgeschaft, maar iedereen met een jachtacte mocht – aanvankelijk onbelemmerd – weer zeehonden afschieten. Vissers bleven hun eeuwenoude argumenten opdissen: schadelijk dier, grote viseter, concurrent van de bedrijfstak, dus schadelijk voor de economie. Die argumenten waren uitsluitend gebaseerd op een slechte reputatie, anekdotische roddels, niet op wetenschappelijke onderbouwing en feiten. De gevolgen waren desastreus en het aantal zeehonden liep snel terug. Niet alleen door actieve bejaging, ook door overbevissing en de opkomst van het massatoerisme. Daardoor resteerden er voor zeehonden nauwelijks voedsel en leefruimte.

Bot- en garnalenvissers bleven het gebrek aan vis niettemin wijten aan de aanwezigheid van groepjes zeehonden. Klachten die door het Ministerie van Landbouw en Visserij voetstoots werden aangenomen. Bezorgdheid door Natuurmonumenten en de Koninklijke Jachtvereniging werd terzijde geschoven.

Pas in 1952 begon men formeel met langjarig wetenschappelijk onderzoek naar zeehondenpopulaties in Nederland. Vanaf toen werd ook duidelijk dat de aantallen laag waren en steeds verder achteruit gingen.

In de jaren vijftig steeg plotseling de vraag naar huiden van jonge zeehonden. Hun zachte vel met zijn kenmerkende witte, fluwelige haren werd geliefd in de mode. Het aantal zeehonden nam daarna helemaal een duikvlucht. Populatievervangende definitief niet meer mogelijk, de zeehond stond op het punt in Nederland uit te sterfen.

Eindelijk, in 1954 bij een nieuwe Jachtwet, ging het Ministerie gedeeltelijk om en werden beschermende maatregelen getroffen. Maar al snel bleek dat er nauwelijks meer iets te beschermen viel. De jaarlijkse bejaging werd vanaf 1961 afgebouwd en vanaf 1963 gesloten.

Slot

Voor West-Zeeuws-Vlaanderen waren de jaren zeventig en tachtig vrijwel zeehondenloos. Af en toe dook er eens op, letterlijk, en dat was dan onmiddellijk groot nieuws. In de jaren negentig begonnen gewone zeehonden ons gebied weer wat vaker te bezoeken, jaarlijks enkelen tot enkele tientallen. Vanaf 2004 verschijnen ook weer grijze zeehonden.

De zeehonden in onze streek zijn nog altijd dieren 'met een migratieachtergrond.' Ze komen naar de Westerschelde, waar onder de veilige Hooge Platen, en vertrekken weer. Hopelijk nadert snel de tijd dat ze zich hier weer permanent vestigen, terug van weggeweest. Ze kunnen hier in ieder geval rekenen op een echte Wilkommenskultur. De enige jagers die ze hoeven te vrezen (een beetje althans) zijn foto's schietende toeristen. Het enthousiaste gekir vanaf *De Festijn* kan slechts rekenen op onverschillig-starende blikken...

Bronnen

-Kaartafbeelding: fragment kaart De XII Provinciën, Willem en Joan Blaeu, 1635

-B.J. Barneveld, R.P. Nicolai, *Evaluatierapport T 2015-rapportage Schelde-estiarium*, Lelystad, 2018

-P. 't Hart, *Zeehondenjacht in Nederland 1591-1962*, z.j., 2007

www.youtube.com/watch?v=qp8VrQfAHoM

(Foto's genomen door Paul Puister)

Kabouterbosje

Michel van Adrichem

Vlakbij mijn huis, aan de andere kant van de strandparkeerplaats, was een kabouterbosje. Niet dat ik er ooit een kabouter heb gezien, maar het was het soort bosje waar je ze verwacht aan te treffen. Of misschien kwam ik ook wel op kabouters vanwege het kleine grondstuk waarop het bosje groeide en ook het geheimzinnige karakter ervan door de dichte begroeiing. Tussen parkeervakken en een enorme recreatieve speelweide was een wereld van schaduw en beschutting ontstaan. In mijn fantasie was er ruimte voor van alles en nog wat, dat zich allemaal onder de bladeren schuil zou kunnen houden.

Toen ik eenmaal begin 2010 op onderzoek uitging, zag ik een paadje dat kronkelend naar binnen voerde tussen de bomen en struiken. Het was maar heel smal, halverwege werd het te krap en kwam ik vast te zitten in de bramen, maar ik zag wel dat aan de andere kant van de doorns het paadje verder ging. Thuis haalde ik de snoeischaar op, knipte de overwoekering van het pad weg en had een doorgang gecreëerd. Achteraf denk ik dat ik daarmee een begin heb gemaakt met de ondergang van het bosje. Opeens waren daar de reuzen, mannen met een tractor en voordat ik het wist, was het halve bosje plat. Ik deed nog een poging om te redden wat er te redden viel door me vast te ketenen aan een eik maar toen ik van kenners hoorde dat het toch maar een bosje zonder natuurwaarde was, zag ik van verdere actie af. Na een dagje van rust kwamen de werkmannen die ook alleen maar hun werk deden terug en klaarden hun klus.

Wat in zo'n dertig jaar gegroeid was, werd uiteindelijk in anderhalve dag verwerkt tot twee containers met gezaagde stammen en een vrachtwagen met houtsnippers. En wat overbleef was een slagveld van stomp en op halfzeven hangende struikresten. Waarom moest dit bosje plotseling weg? Er zijn hier al zo weinig bosjes en ieder bosje biedt toch beschutting tegen zon, regen, wind, mensen, verkeer en ander gevaar? Bovendien is er steeds meer behoefte aan dikke bomen vanwege de opslag van koolstofdioxide. Ik heb van het bosje nooit een foto gemaakt en kan niet laten zien hoe mooi het was. Misschien had dit ook wel nooit gekund omdat het mij vooral om de belevenis ging, de ervaring van geuren, geluiden, beweging en fantasie. Bovendien heb ik er nooit bij stil gestaan dat dit bosje zomaar zou kunnen verdwijnen. Maar wat was het prachtig in de herfst als de Spaanse aken heel lang hun verkleurde bladeren behielden en het een geel bos was met glinsterende inktzwammen als bodembedekker. Of in de zomer als de zon een prachtig lichtspel speelde met de schots en scheve begroeiing en de nachtegaal er was. Vooral ook in de lente als de takken weer uitbotten en het bosje die lichtgroene zweem had, vol van enthousiaste vogelgeluiden. De beslotenheid was prachtig in de winter waarin alles rustig binnen was.

Het paadje voerde me door alle jaargetijden en soms liet ik me verleiden om verder door te dringen in het struweel. Af en toe vond ik er een hut, door kinderen in elkaar gezet. Ik ging daar wel eens in om me klein en veilig te voelen. Is het bosje ontstaan

uit aan de ene kant een groenbuffer tussen parkeren en aan de andere kant spelen en dagrecreatie? Waren er wat struiken geplant en wellicht een paar bomen? Spaanse aak, liguster met essen en abelen of is alles gewoon maar komen aanwaaien en was het in het begin niet meer dan wat piketpaaltjes in het gareel? In al die jaren dat het uitgroeide kwamen er natuurlijk bramen, rozen en sleedoorn bij. Het werd een gevarieerd bosje met ook meidoorn, hazelaar, els en eik. Een geriefbosje, hoewel de gebruikers van parkeer- en speelplaats daar hun eigen invulling aan gaven. Vaak verwijderde ik hun achtergelaten tissues en het bosje groeide weelderig uit dankzij de gedane behoeften.

Misschien is het bosje gesneuveld in de overlegstructuur tussen gemeente en het waterschap, maar was er nooit een keuze-mogelijkheid voor uitdunning zoals aan de andere zijde van de speelweide is gebeurd? Bij de vergunningen zag ik dat er ruimte gemaakt moest worden voor het uitbaggeren van de sloot, maar om dan maar op traditionele wijze hout van het geriefbosje te rooien lijkt voorbij te gaan aan de aandacht voor natuur in het kustgebied. Wat heeft natuurbeleid daar voor waarde als je geen aandacht hebt voor wat er al is en steeds weer opnieuw begint? Is er trouwens wel wat zinnigs met het hout gedaan? Moeten eiken van zo'n twintig jaar oud eigenlijk niet gewoon verder groeien? Was dit een weloverwogen ruimtelijke ingreep? Of is het angst voor de natuur in onszelf die dit bosje deed sneuvelen?

De fazant en ik missen het bosje, hij sprong als vaste bewoner iedere avond op een veilige hoge tak. Natuurlijk heeft hij ondertussen al een ander plekje om te slapen hoewel ik niet weet waar. Ik mis de gelukkige es die ieder jaar als eerste in blad stond op z'n zonnige plekje in de oksel van de parkeerplaats. Ook het grote kraaiennest boven alles uit is nu verdwenen, hoewel ik daar eigenlijk nooit veel leven in heb gezien. Het valt me trouwens wel op dat de bomen in de omgeving van de kaalslag heel veel zaden aan het maken zijn. In de ontstane openheid is de brede keverorchis, die jarenlang een kwijnend bestaan leed in de schaduw, misschien wel de grote winnaar. Als deze plant tenminste de extreme overgang naar de volle zon weet te overleven en niet toevallig net door iemand per ongeluk omver wordt gelopen. Misschien komt er dan wel een kabouter om deze plant te redden?

(Foto genomen door Michel van Adrichem)

Eetnatuurwandelingen bij 't Zwin en de Verdronken Zwarte Polder

Soan Lan le

Mijn grote wens toen ik hier permanent kwam wonen was: alle bezoekers laten voelen hoe mooi het hier is!

Voor mij is de natuur een helende kracht; ik put er moed uit in moeilijke tijden en ik geniet van elk seizoen. Om dit aan andere mensen over te brengen had ik nog iets meer kennis nodig over dit gebied. Ik zocht bewoners op, die veel te vertellen hadden over de geschiedenis, de herkomst en de eigenaardigheden van deze streek en ging in de leer bij onder andere Jan, Sjaak, Piet, Marjolein, Awie, Henk, Eric en Fred. Dit was soms een gesprek, een excursie of een workshop.

Gelukkig zijn er ook veel boeken over de streek en gaandeweg vond ik een formule, die bij mij paste. Nu nog een pakkende naam en dat werd SMS Speuren met Soan.

Eerst speuren op 't Landgoed 'In de Morelleput' in Nieuwvliet op woensdagmiddag en bij de cursus 'Gastvrouw in de Zwinstreek' was een van de opdrachten het ontwikkelen van een evenement.

Samen met medecursist Annika kwamen we uit op een 'Culinaire wandeling, proef de zilte schatten van de kust'; een wandeling met lunch na, in en rond de Clethemspolder. Een aantal jaren was het een succesformule, totdat het restaurant verhuisde naar Retranchement.

Bij het Zwin kreeg het wandelen een ander accent. Het gebied is bij veel mensen be-

kend, maar men weet niet altijd dat er zoveel te vinden is aan (eetbare) planten, dieren en fossiele schelpen. We wijzigden de naam in 'Eetnatuurwandeling' vanwege de koffie en koek toe (lunch op afspraak!).

Een week van tevoren maak ik altijd een rondje om te zien, wat er zoal groeit en bloeit. De eerste wandeling in april is altijd spannend, is er al iets te vinden? Alles staat net boven de grond en is lastig te herkennen. Natuurlijk vind je altijd brandnetel, klein hoefblad en winterpostelein. De laatste is ook om te proeven! De kale duindoorns en meidoorns vertonen nog geen bessen, maar er is altijd een verhaal over te vertellen. Evenals de zilte planten: zeekraal en lamsoor. Gelukkig is zeekraal het hele jaar door te vinden bij de supermarkt en kan ik mijn gasten altijd laten proeven. Ik vertel ook over de ander zilte groenten, de zeekool, de zeevenkel en de zeeaster (lamsoor).

In mijn kijkdoos stop ik seizoensplanten, die je aan de kust vindt en tijdens de wandeling bekijken we de inhoud en soms wordt er geproefd. Per seizoen pas ik de inhoud aan.

Op de foto van links van links naar rechts: Boven: witte dovenetel, witte klaver, kaasjeskruid, madelief. Onder: duizendblad, zeekraal, munt.

Het leuke van gidswerk is, dat je er altijd iets bij leert van je deelnemers, je leert de namen in andere talen en soms hoor je leuke ervaringen van vroeger, soms nog van voor de tijd, dat ik er kom. Het is ook fijn als je je gebied goed kent, je weet wat je kunt verwachten en je improviseert als het een beetje anders loopt. In de Verdronken Zwarte Polder is het gebied weer anders, meer struweel waar je doorheen loopt, andere vogels en hier kan je ook naar krabbetjes zoeken.

Haaiëntand in glauconiet zandsteen. Collectie Piet Jansen

Je kunt de zeekraal zelfs in het wild proeven, want het staat vlakbij het plankier. Ook heb je meer kans op het vinden van een fossiele haaiëntand of roggentand, voor velen een langgekoesterde wens. Natuurlijk benadruk ik ook de schoonheid van ander schelpen en is er in de kijkdoos ook een keuze uit diverse gedraaide schelpen en andere speciale vondsten, zoals eikapfels van rog of haai of een rugschild van een sepi.

Ingeplande wandelingen

Zondag 22 juni, zondag 27 juli en zondag 24 augustus om 9.45 uur. Vertrekpunt 'Zilt en Zout': Kanaalweg 8, Retranchement. Kosten €12,50 p.p., kinderen tot 10 jaar € 7,50. Reserveren tot zaterdag ervoor bij Soan Lan le tel. 06 40415686. Verreiker aanbevolen.

(Foto's genomen door Wilma Valk, Soan Lan le en Paul Puister)

Markante meldingen: de bruinvis

Eric Martejn

Bruinvis op de rede van Vlissingen

Ik kwam zelden zo vaak op de Telpost Breskens als afgelopen jaar. De wind was vaak gunstig en het leverde een fantastische lijst met vogels op. Opvallend was dat ik op geen enkele telling een bruinvis zag. En ook in 2024 waren er nauwelijks meldingen op de Telpost.

Voor we gaan 'gissen' eerst de feiten: bruinvissen kwamen vroeger regelmatig in de Westerschelde voor. In de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw werd de bruinvis in Nederland zo gewoon gevonden, dat waarnemingen en vondsten veelal niet werden gepubliceerd helaas. Het lijkt aannemelijk dat er toen in de Westerschelde enkele honderden bruinvissen voorkwamen. In de jaren 1930-1940 waren de Nederlandse kustwateren nog een belangrijk voortplantingsgebied (hele zomer) voor de bruinvis. Vrouwjes met pasgeboren jongen werden bijvoorbeeld in de Waddenzee en in de Westerschelde aange troffen.

Opa van Haneghem, geboren in 1913 en

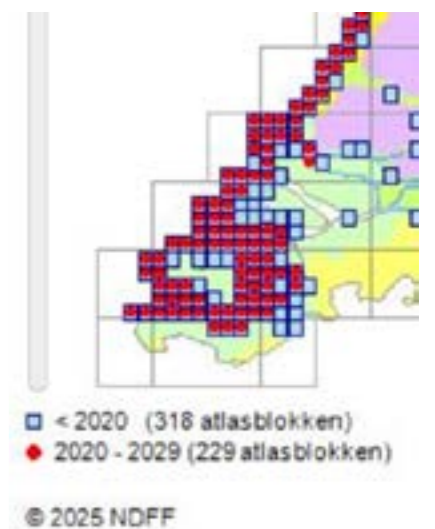
getogen aan de Boulevard van Breskens, beschreef hoe hij - vooral met 'drukkend weer' - voor de oorlog regelmatig kleine groepjes in de haven van Breskens zag.

In de periode 1930-1980 ging het echter onder invloed van toenemende watervervuiling bergafwaarts met de aantallen bruinvissen in de Nederlandse kustwateren. De bruinvis was vanaf het begin van de jaren vijftig tot aan het eind van de jaren negentig een zeldzame verschijning in de Westerschelde en kwam er waarschijnlijk tientallen jaren zo goed als niet voor.

Het duurde tot 1998 voordat er weer een levende bruinvis werd gemeld in de Westerschelde en een mogelijke terugkeer van zich voortplantende bruinvissen langs de Nederlandse kust zich aftekende. Er was inmiddels in het vroege voorjaar sprake van 11.000 dieren in de Nederlandse sector van de Noordzee.

Vanaf die tijd nam het aantal waarnemingen van bruinvissen vanaf Telpost Bres-

kens toe. Vooral in maart en april werden regelmatig één tot vier dieren gezien. Ook het aantal strandingen groeide, vooral in de monding van de Westerschelde. Ik voerde zelf in de periode 2018-2023 22 waarnemingen in van één tot drie bruinvissen tussen Cadzand en Breskens. (Zie ook figuur 1)

De bruinvis is een bedreigde soort en sinds 1991 in Europa beschermd. Dit betekent dat er (verplicht) onderzoek moet worden hoeveel dieren er zijn en dat er beschermingsmaatregelen genomen moeten worden.

Daarbij zijn bruinvissen opportunistisch en eten ze wat er lokaal voorradig is. Specifiek voor de Westerschelde is dit trekvis: spiering. Per dag heeft een bruinvis ongeveer 5 kg vis nodig; 10% van zijn lichaamsgewicht.

Bruinvis op snijtafel

De resultaten van vier tellingen met schepen en vooral vliegtuigen laten zien dat in de periode 1994-2022 circa 300.000 Bruinvissen in de internationale Noordzee leefden (figuur 2) Er is geen bewijs dat de stand van de bruinvis in deze periode is veranderd. Hiervan zwommen er circa 50.000 in het Nederlandse deel van de Noordzee. Overigens ongeveer net zo veel als er reeën zijn in Nederland.

Echter, het blijkt dat de zuidwaartse verschuiving van bruinvissen die tussen 1994 en 2005 is ingezet, zich nog steeds doorzet. Met name in de zomer trekken steeds meer bruinvissen de zuidelijke Noordzee in tot in het Kanaal en zij zwemmen soms ook onze Westerschelde op.

Mijn studievriend Mardik Leopold (Wageningen Marine Research, Texel) is gepromoveerd op de bruinvis en leerde mij dat ze in het Nederlandse deel van de Noordzee vooral kleine rondvissen zoals wijting en sprot eten. Grondels vormen het stapelvoedsel gedurende de eerste één tot twee jaar. Geleidelijk schuift het op naar steeds meer wijting, verreweg de belangrijkste prooi van volwassen dieren.

Zowel grondels als wijting is echter magere vis en bruinvissen hebben veel calorieën nodig. Het dieet wordt daarom aangevuld met vette vis: sprot, haring, zandspiëring.

Sinds 2008 doet de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht onderzoek naar gestrande bruinvissen. In het begin vooral door de zorgen over de bijvangst in de visserij en chemische vervuiling. Inmiddels zijn er nog meer gevaren zoals bouw van windmolens, PCB's, microplastics en mogelijk ook PFAS. Het is complex onderzoek om de individuele doodsoorzaak met de betekenis voor de populatie te verbinden. Bijvangsten zijn helaas nog steeds een probleem.

Na ruim vijftien jaar en 2000 gestrande bruinvissen leren we onder andere dat er een sterk verband is tussen het dieet en het percentage volwassen vrouwen dat zwanger is. Het supermagere Nederlandse dieet van vooral wijting maakt dat bruinvissen zich in onze streken dus buitengewoon slecht voortplanten.

Geïnteresseerd in dit onderzoek? Aanrader is het magazine 'Gestrand', een uitgave over al het strandingsonderzoek. Hierin neemt biologe Lonneke IJsseldijk je mee de snijzaal in. En om het publiek nog meer te betrekken is er vanaf 2024 ook een livestream van sectie op bruinvissen. Super interessant.

Verder zijn de vrijwilligers langs de kust een cruciaal onderdeel voor het onderzoek. In Zeeland kent inmiddels iedereen Jaap van

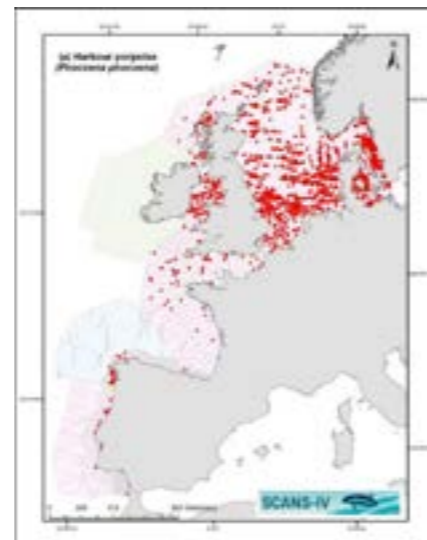
der Hiele van de Stichting Reddingsteam Zeedieren. Zij komen in actie na melding van een gestrand of dood zeedier.

En er is de Stichting Rugvin: een non-profit organisatie die zich vooral met onderzoek naar bruinvissen in de Oosterschelde bezighoudt. Ze plaatst onder andere onderwatermicrofoons (hydrofoons) en maken foto's om individuele bruinvissen te herkennen. Overigens moet het met de drukke scheepvaart op de Westerschelde een lawaai van jewelste zijn onder water. Schiphol onder water, ik denk dat het bestaat.

Ik pleit dan ook voor (nog) meer oog voor het 'zeevarken' in onze Westerschelde. Wil je meezoeken? Weet dan dat een bruinvis meestal eerst een paar keer kort na elkaar (dertien tot vijftien seconden) aan de oppervlakte komt om vervolgens voor een paar minuten onder water te verdwijnen. Als de bruinvis jaagt, duikt hij ongeveer vier minuten onder water. Tussendoor 'rollen' ze langzaam door het wateroppervlak. Bij rustig zonnig weer dobberen bruinvissen soms langdurig aan het oppervlak, zich koesterend in het zonnetje. Neem dus even je tijd om een goede waarneming te doen.

Vanaf 2024 kun je waarnemingen en strandingen van walvisachtigen en zeehonden melden op stranding.nl. Mijn eigen waarnemingen vul ik al jaren in op waarnemingen.nl en komen dan automatisch nu ook in stranding.nl. Allemaal doen hoor 🙌

En het antwoord op mijn vraag? Mardik laat weten dat ze de afgelopen jaren wat minder naar het zuiden zijn gegaan. Ik denk dan meteen aan ...?!' Een meer dan spannende toekomst voor ons én de bruinvissen.

(Foto's genomen door Albert Dijkstra en Mardik Leopold)

MEUBELHUIS EVEN KIJKEN BV

INTERIEUR VOOR WONEN EN WERKEN
Oostburgsestraat 36 4505 AC Zuidzande
Tel: 0117 - 441010
www.evenkijken.nl

belderok
UW TECHNISCHE GROOTHANDEL IN OOSTBURG 2.0

NERINGWEG 1, OOSTBURG
0117 - 452261 • BELDEROK.NL

Sights of Nature
Natuurpunt Optiekshop
Vlamingveld 89
8490 Jabbeke
050 31 50 01
www.deputter.be

KITE OPTICS
KITE APC 12X42 - 16X42
STABILISATIE ZOALS NOOIT EERDER GEZIEN

de Bierkreek

biologische rozen
inclusief inheemse
soorten (autochtoon)

www.bierkreek.nl

Durenkamp grafimedia

Weststraat 73
4527 BS Aardenburg
Tel. (0117) 491978
info@durenkamp.nl
www.durenkamp.nl

JUMBO BRESKENS
VOOR AL JE BOODSCHAPPEN!

365 dagen per jaar open!

LAAGSTE PRIJS GARANTIE

JUMBO
Pascal en Carola Ingels

BRESKENS BURG. VAN ZUYENSTRAAT 79

Adressen

Bestuur

Voorzitter

Jo Timmers

Tel. 06-34828325

j.timmers@inter.nl.net

Secretaris vacante

secretariaat@duumpje.nl

Penningmeester

Patricia van Veen-de Rechter

Tel. 06-30201592

patriciavanveen@kpnmail.nl

Bestuursleden

Rick Dubbeldam

Tel. 06-31577746

jhdubbeldam@hotmail.com

Walter de Milliano

Tel. 06-46715144

walterde.milliano@wxs.nl

Els Moerland

Tel. 06-22781171

moerl167@planet.nl

Duumpje-werkgroepen

Vogelwerkgroep en Vogelwaarnemingen

vogelwerkgroep@duumpje.nl

Plantenwerkgroep

Awie de Zwart

Tel. 06-51589488

azwart01@hetnet.nl

Landschapsbeheer

Emmy Boerjan

Tel. 06-14936475

knotten@duumpje.nl

Planologiewerkgroep

Vacant

secretariaat@duumpje.nl

Jeugdwerkgroep "De Visdiefjes"

Dilia Timmers

Tel. 06-13755647

dilia.timmers@inter.nl.net

Communicatiewerkgroep

Emmy de Koeijer

Tel. 06-54905305

Regionale natuurinstellingen

Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluit

info@steltkluit.nl / www.steltkluit.nl

Staatsbosbeheer Regio Zeeuws-Vlaanderen.

Tel. 088-28433750

zeelandzuid@staatsbosbeheer.nl

www.staatsbosbeheer.nl/uit-in-de-natuur/locaties/zeeuws-vlaanderen

Natuur & Zo

Tel. (0115) - 140115 NL

natuurenzo@terneuzen.nl

www.natuurenzo.nl

Provinciale natuurinstellingen

Het Zeeuwse Landschap

Tel. 0113-569110

info@hetzeeuwselandschap.nl

www.hetzeeuwselandschap.nl

Stichting Landschapsbeheer Zeeland

Tel. 0113-230936

info@landschapsbeheerzeeland.nl

www.landschapsbeheerzeeland.nl

Zeeuwse Milieufederatie

Tel. 0118 - 654180

info@zmf.nl

www.zmf.nl

Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland

www.vlinlibzeeland.nl

Natuur en Milieu

www.natuurenmilieu.nl

www.milieuhulp.nl

Landelijke natuurinstellingen

Wereld Natuurfonds Nederland

Tel. 0800-1962

www.wwf.nl

Koninklijke Nederlandse Natuurvereniging

Tel. 06-83504611

bureau@knvv.nl

www.knvv.nl

Natuur en milieu

Tel. 030-2331328

www.natuurenmilieu.nl

Stichting De Noordzee

Tel. 030-2340016

info@noordzee.nl

www.noordzee.nl

Stichting Duinbehoud

Tel. 071-5143719

stichting@duinbehoud.nl

Vogelbescherming

Tel. 030-6937700

www.vogelbescherming.nl

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Tel. 024-7410410

info@sovon.nl / www.sovon.nl

Vlinderstichting Nederland

Tel. 0317-467346

info@vlinderstichting.nl

www.vlinderstichting.nl

België

Agentschap voor Natuur en Bos

Tel. 0032-1700

www.natuurenbos.be

Natuurpunt.be

Tel. 0032-15297220

www.natuurpunt.be

Colofon

Verenigingsblad 't Duumpje verschijnt vier maal per jaar. U kunt zich abonneren door lid te worden van Natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje. Jaarcontributie: € 20,00. Jeugdleden tot 16 jaar: € 10,00
Bankrekeningnummer NL15RABO0369516338
t.n.v. 't Duumpje, Oostburg.

Bijdragen in dit blad worden geplaatst onder verantwoordelijkheid van de schrijver. Overname in andere media is slechts toegestaan na voorafgaande toestemming van de auteur. Dit geldt ook voor de gepubliceerde afbeeldingen.

Het logo van 't Duumpje op de omslag is gebaseerd op een tekening van Eric van Rootselaar.

Kopijadres: redactie@duumpje.nl
Sluitingsdata voor kopij: 1 februari, 1 mei, 1 augustus en 1 november

Dit blad is een uitgave van

Natuurbeschermingsvereniging
't Duumpje

West-Zeeuws-Vlaanderen

Redactie

Els Moerland

Paul Puister

Arco Willeboordse

redactie@duumpje.nl

Postadres

Philipsweg 9a, 4501 PH Oostburg

secretariaat@duumpje.nl